

датељског права и даје образац решења општинског суда о томе, па чак говори и о лишењу родитељског права, дајући образац решења о лишењу родитељског права.

У Визнеревој књизи нека питања су веома поједностављено изнета, има непрецизних ставова, али и поред свега то је веома корисна књига пре свега за правнике у пракси, нарочито млађе, којима може поред стандардних универзитетских уџбеника послужити као користан приручник.

Треба истаћи одличну техничку опрему ове књиге (повез у платно, добра хартија, одлична штампа), што је данас реткост на књижевном тржишту стручних књига.

В. Бакић

CURRENT PROBLEMS IN SPACE LAW, London, 1966, The British Institute of International and Comparative Law, p. 168.

Већ прилично богатој литератури из области Космичког права додата је још једна публикација. Садржај књиге одговара углавном програму конференције сазване 4. маја 1965. г. од стране Британског института за међународно и упоредно право (The British Institute of International and Comparative Law), на којој је у четири радне сесије обухваћена мање-више целокупна проблематика Космичког права.

1) На првој сесији је J. A. RATCLIFFE, директор радио и космичке истраживачке станице у Slough-у, говорио о употреби космоса у научне и техничке сврхе (The Use of Space for Scientific and Technological Purposes).

Он је дао врло јасан опис космичког простора и могућности које постоје за његово коришћење у научне и техничке сврхе, напоменувши да разне активности у космичком простору могу поред корисних да изазову и штетне последнице (употреба космоса у војне сврхе, нуклеарни експерименти, ометање телекомуникација итд.).

2) На другој сесији се C. WILFRED JENKS, сарадник института за међународно право, осврнуо на досадашњи развој Космичког права закључивши да оно није више „грана правних спекулација, већ реалност“ (Space Law Becomes a Reality). По његовом мишљењу постоји пет група питања на која треба обратити нарочиту пажњу: Улога међународних организација у освајању космоса и његовом искоришћавању (укључујући нарочито расподелу одговорности у вези са овим активностима између самих организација и њихових чланова), организовање светских јавних служби за неке врсте активности у космосу, јурисдикција над лицима у космичком простору, правни режим космичких природних богатстава (space resources) и улога права у регулисању космичких експеримената и у избегавању загађивања космичког простора.

Активности у космосу морају бити под међународном контролом, а пожељно би било и да их изводе међународне организације, у ком случају би било потребно решити питање одговорности таквих организација, односно расподеле одговорности за настале штете између њих и њихових чланица.

Могуће је замислити знатан број операција у космосу које би у највећој могућој мери биле извођене као светске јавне службе. Комуникациони сателити представљају први случај овакве врсте од непосредног практичног значаја.

Декларацијом Генералне скупштине УН о правним принципима којих треба да се придржавају државе при истраживању и коришћењу космичких простора (1) предвиђено је да објекти лансирани у космос и њихова посада потпадају под јурисдикцију државе која их региструје.

(1) United Nations General Assembly Resolution 1962/XVIII. Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, December 13, 1963.

Проблем ће се појавити после стварања сталних космичких станица и насеља на другим небеским телима. Ако све станице одн. насеља буду под јурисдикцијом појединих земаља, како то усагласити са принципом да се небеска тела и свемирски простор не могу присвајати? Овде би се умногоме могла применити решења до којих се дошло у вези са Антарктиком.

Појављује се и питање коришћења природних богатстава небеских тела и космичких простора. Овде је необично важно да се зна шта може бити коришћено и како. Не могу се исто третирати добра која је могуће исцрпити и друга. Потрошни извори би морали да буду на неки начин подељени, па аутор сугерише да би најбоље било да УН додељују неку врсту концесија како би се спречила несигурност и међународна неслога.

Важно је поменути и проблем загађивања космоса и небеских тела односно преношења опасних материјала (нпр. заразних микроорганизама) на Земљу.

Његов крајњи и по мом мишљењу исправан закључак јесте да спровођење принципа мирољубивог коришћења космоса не зависи толико од напора на правном пољу колико од чинилаца политичке природе, на пример од ефективног разоружања на Земљи.

Професор др. D. GOEDHUIS са Лајденског универзитета, у дискусији поводом JENKS-овог рада задржао се на природи и садржају принципа слободе космичког простора. Овде је један од кључних проблема висина до које се простире суверенитет земаља односно висина од које почиње космички простор, „јер то није пре свега економски проблем“ као у случају ваздушног саобраћаја, „већ претежно проблем безбедности држава“. По његовом мишљењу требало би усвојити решење по коме једна земља не би могла да се правно успротиви проласку космичких летелица кроз њен ваздушни простор, осим ако оне представљају претњу сигурности дотичне земље.

3) J. A. C. GUTTERIDGE се осврнула на питање одговорности за штете изазване лансирањем објеката у космички простор (Responsibility for Damage Caused by Objects Launched Into Outer Space) говорећи као учесник у раду Правног поткомитета Комитета УН за мирољубиво коришћење космичког простора. По њеном схватању проста формулација параграфа 8 Декларације Генералне скупштине УН о правним принципима којих треба да се придржавају државе при истраживању и коришћењу космичког простора ⁽¹⁾, да „Свака држава која лансира или омогући лансирање једног објекта у космички простор и свака држава са чије територије или уз помоћ чијих инсталација се такав објект лансира сноси одговорност за штету учињену иностраној држави или њеним физичким и правним лицима“ . . . , крије у себи много проблема. Пре свега је потребно прецизно дефинисати „објект“, а затим одредити природу штете. Државе су несумњиво одговорне како за своје активности у космосу тако и за активности својих држављана у свакоме случају када је штета изазвана ван њихове територије, Али остаје отворено питање поступка за накнаду штете онда када је она причињена на добрима страних држављана која се налазе на територији саме државе која је извршила лансирање.

Можда најозбиљније питање у вези са поменутиим параграфом јесте одговорност у случају заједничких подухвата у космичком простору. Према његовим одредбама би, на пример, била одговорна и земља конструктора сателита и она која је лансирала сателит, а то је у неким случајевима неприхватљиво. Неспоразуми би били избегнути усвајањем међународног споразума о обавезном регистровању сваког космичког објекта, јер би тада за штету била одговорна држава која је регистровала поменути објект. Такође и међународне организације које ће се у будућности бавити активностима у космосу треба на неки начин да преузму одговорност било приступањем међународним уговорима директно или декларацијом којом би прихватила одредбе уговора у питању. Према параграфу 5. наведене Декларације произилази да би подједнако биле одговорне и међународне организације и њихове чланице. Неки чланови Пот-

комитета сматрају да међународне организације треба да буду одговорне на првом месту, а државе чланице тек уколико саме организације не испуне своје обавезе.

У Поткомитету је опште усвојено гледиште да треба прихватити апсолутну одговорност држава за све штете учињене на земљиној површини. Када до штете дође у космичком простору, одговорност треба да се сенива на кривици учиниоца. Тако, на пример, ако дође до случајног судара два космичка брода, опште је мишљење да обе земље носе своје губитке, али ако се утврди да је један од њих намерно променио орбиту како би шпијунирао други, онда треба поставити питање кривице. Што се тиче величине накнаде штете могућа су различита решења. Одређивање „плафона“ суме је, на пример, једно од њих ⁽²⁾. Јавила се и сугестија да се уведе обавезно осигурање, како би се створили довољни фондови за накнаду штете. Да би се све ово спровело у живот Поткомитет је предвидео и могућност стварања међународног суда, пред којим би се водили спорови из ове области.

4) Четврта сесија је била посвећена употреби космоса у војне сврхе. (Military Uses of Outer Space).

A. S. BAKER, ваздухопловни капетан и директор студија на Краљевском ваздухопловном колеџу у Манчу-у (Велика Британија), осврнуо се на техничке могућности коришћења космичког простора у војне сврхе, пошавши од реалне чињенице да то обе космичке силе већ чине (шпијунски сателити, метеоролошки и комуникациони сателити и др.), док је потпуковник ваздухопловства САД, THOMAS E. TAGER настојао да осветли ово питање и са правне тачке гледишта.

По њему треба разликовати пре свега коришћење космоса у агресивне сврхе од његовог коришћења у војне сврхе у ужем смислу. Ово друго је сасвим законито, пошто све земље имају право да предузимају мере у циљу одбране, па њихове армије могу, на пример, да израђују војне географске карте уз помоћ вештачких земљиних сателита, да се користе комуникационим сателитима и сл.

У којој је мери могућа међународна контрола оваквих активности? Најбоље решење је потпуно разоружање, а друга могућност би била контрола космичких активности од стране неке међународне организације. Пошто су у садашњој политичкој ситуацији обе ствари мало вероватне, преостаје као једини излаз склапање међународног уговора универзалног карактера, којим би се, поред осталог, предвидело регистравање лансирања свих објеката уз прецизно навођење плана лета и задатка и обавезну међународну контролу. На тај начин би се избегло да се коришћење космичког простора у војне сврхе претвори у коришћење у циљу припремања агресије.

5) Немгуће је не споменути на крају и додатке који умногоме доприносе вредности публикације о којој је реч.

У првом од њих (стр. 87—98) је Др Иво Лапена, са Лондонске школе економских и политичких наука, врло сажето и прегледно изложио неке совјетске погледе на космичко право (Some Soviet Views On Space Law) поделивши сва питања која заокупљају совјетске писце у три групе: горња граница државног суверенитета у космичком простору изнад државне територије, укључујући ту и територијалне воде, правни режим космичког простора и космичких летилица и правне норме које се односе на небеска тела.

(2) Такво решење већ постоји у вези са бродовима на нуклеарни погон, где се одговорност ограничава са сто милиона САД долара за један брод и за један инцидент. (Art. III Convention on the Liability of Operators of Nuclear Ships).

Други додатак (стр. 98—168) се састоји од двадесетак најважнијих докумената из области космичког права који потичу из периода од 1958 до 1964. г. Тај материјал с једне стране помаже да се много боље схвате излагања појединих учесника Конференције, а с друге стране представља користан извор информација за свакога кога интересује ова грана међународног права.

Мислим да је у овој књизи покренут низ занимљивих питања. Захваљујући брзом развоју космичког права одговори на нека од њих су нам већ познати и поред сразмерно кратког времена које је протекло од Конференције.

Вид Вукасовић

Проф. др Ладо Вавпетич: СИСТЕМ ДОКУМЕНТАЦИЈСКЕ СЛУЖБЕ НА ПОДРУЧЈУ ЈАВНЕ УПРАВЕ. Институт за јавно управо ин деловна размерја, (Љубљана, 1966, стр. 190).

Један од значајних облика научне организације рада у свим областима друштвене активности, посебно у научноистраживачкој и техничкој делатности, у раду привредних организација и друштвених служби, као и у органима управе друштвено-политичких заједница, представља и служба документације, која има за циљ да допринесе стручном, ефикасном и економичном функционисању органа и радних организација, као и даљем стручном уздизању чланова њихових радних заједница. Задатак је ове службе, као што је познато, да врши прикупљање и чување, селекцију и класификацију, каталожску и аналитичку обраду свих оних документационих предмета који могу да послуже као чињенични материјал или информација за оперативне или научноистраживачке потребе одређених корисника.

У нашој земљи је служба документације у оквиру знатног броја научноистраживачких установа и привредних организација постигла већ запажене резултате, док је у државним органима, посебно у органима управе, још увек у фази веома споре изградње. Данас, међутим, кад је и наша земља суочена са задацима модерне јавне управе, а њене функције по своме огромном бројном порасту, веома наглашеном социјалном карактеру, разноврсности и сложености у основи измениле ранију физиономију управе, све више се поставља питање не само унапређивања постојећих, већ и увођења нових облика организације, метода рада и техничких поступака који могу да обезбеде извршење задатака модерне управе, као и да допринесу њеном што успешнијем функционисању. Један од значајних захтева на подручју унапређивања организације и метода рада управе јесте управо и захтев за оснивањем посебне службе документације у органима управе свих друштвено-политичких заједница, почев од општине па све до федерације.

Иако органи управе свих наших друштвено-политичких заједница располажу одређеним документационим материјалима о своме раду, као и о раду других органа, установа и организација, у проналажењу ових материјала још увек се налази на озбиљне тешкоће. Прво, због тога што су ови материјали по правилу похрањени у оперативној архиви органа и сређени на начин који не обезбеђује могућност брзог проналажења комплетних материјала о одређеном питању. Друго, због тога што је одређени број документационих материјала (а то су махом материјали који се због свог трајног или дужијег оперативног значаја највише траже) без довољне контроле и евиденције растурен код појединих радника. Треће, што сви ти материјали, било да се чувају у оперативној архиви, било да се налазе код појединих радника, још увек не представљају такву потпуност која је нужна да би се задовољиле потребе органа за документацијом о појединим питањима из области рада одређених органа, установа и организација. Такву потпуност документације о одређеном питању од-